

MINERVA

COL·LECCIÓ
CONEIXEMENTS

POPULAR DELS
INDISPENSABLES

NOCIONS
DE
LITURGIA CRISTIANA
PER

Vol. 3

J. TARRÉ, Pvre.

35 cts.

MINERVA

COL·LECCIÓ POPULAR
DELS CONEIXEMENTS INDISPENSABLES
EDITADA PEL CONSELL DE PEDAGOGIA
DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

SERIE DE PETITS VOLUMS CONTENINT CADA UN D'ELLS UN
RESUM COMPLET DE LA MATERIA RESPECTIVA I DOCUMENTATS
AMB IL·LUSTRACIONS, SOTA COBERTA A DUGHES TINTES
CADA VOLLIM: 0'35 PTES.

Es una exigencia imperiosa del nostre temps la publicació d'obres de caràcter popular que facin arribar a tots indrets, en benèfica difusió, les moltes i diverses coneixences que constitueixen el fons comú de la cultura general. I aquesta exigencia imperiosa se'n fa encara més en aquells països que, sigui per la causa que es vulgui, es troben reça-gats i en tenen conciencia i senten l'impuls generós de guanyar el temps que han perdut, o els han fet perdre les circumstancies.

Toys els grans problemes que agiten el món són lligats intimament amb el de la cultura. Els pobles que no vagin a l'avantguarda d'ella, han de viure per força en dependencia dels que hi van. Això porta la necessitat d'organismes d'estudi superior i d'alta creació científica i artística, però porta també, com complement indispensable, la d'òr-guens de vulgarització que en difonguin els beneficis fins amaran-ne totes les classes de la societat, de les més elevades a les més humils.

Per altra banda, la tendencia creixent a l'especialització, nada de la mateixa complexitat de la vida moderna, porta els homes a negligir coneixements indispensables, ja deixant d'adquirir-los, ja oblidant-los si és que els han posseït. Això representa un gran inconvenient per la cultura, inconvenient que s'agrava a casa nostra amb l'absencia de plans orgànics d'ensenyança que responguin a les veritables necessi-tats del país i creïn aquell ambient que en altres indrets és l'aglutinant benèfic que estableix la deguda relació entre els homes que es dediquen a les més diverses activitats, siguin de l'ordre de l'esperit, siguin de l'ordre material.

MINERVA

COL·LECCIÓ POPULAR DELS CONEIXEMENTS INDISPENSABLES
EDITADA PEL CONSELL DE PEDAGOGIA
DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

VOLUM 3

NOCIONS DE LITURGIA CRISTIANA

PER

JOSEP TARRÉ

Prevere

R. 14809

BARCELONA

DIPÒSIT GENERAL: BONAVIA & DURAN, BOQUERIA, 20

BIBLIOGRAFIA

La estructura i el caràcter científic de la Litúrgia han sigut exposats per Mons. Duchesne en *Origines du culte chrétien*. El més complet manual és el de Thalhofer, *Handbuch der katholischen Liturgik*, 2 vol., Herder, de Friburg. Mes reduït, però de lectura agradable i molt profitosa és el de dom Cabrol, *La Oración de la Iglesia*, G. Gili, de Barcelona. Segueix *La Sainte Liturgie*, de dom Grea, Bonne Presse, París. El mellor catecisme és el de Dutilliet. Són molt interessants els volums de la serie litúrgica, col·lecció *Science et Religion*, de la casa Bloud, de París.

Per a l'any litúrgic, vegi's *El Año eclesiástico*, de Kellner, J. Gili. Sobre la missa cal recomenar el volúm de dom Vandeur de Maredsous, i per conèixer i saver executar el cant gregorià, *El Método...*, del P. Suñol de Montserrat.

Es propietat del Consell de
Pedagogia de la Diputa-
ció de Barcelona.
Reservats els drets de tra-
ducció i reproducció.

DEFINICIONS

Etimològicament, el mot *liturgia* (λεiturγία, de λειτον public i ἔργον obra) enclou l'idea d'un servei fet per al bé de la comunitat. Ens ve dels escriptors de l'antiga Grecia, que l'usaven per a expressar el conjunt de rendiments amb què els ciutadans, principalment els rics, havien de contribuir a determinats serveis públics. El culte dels deus fou comptat com un d'aquests serveis públics, i de ço vingué que, al darrer segle abans de la era cristiana, el mot λειτουργία s'usava per a significar també qualsevulla cerimonia religiosa. I amb aquesta varietat de significacions, dintre una mateixa idea general de ministeri públic, passà el mot a la Sagrada Escripura, de primer en la versió dels Setanta, després en el Nou Testament.

En una lletra del Papa sant Climent († 104) trobem el mateix mot, significant concretament el sacrifici eucarístic que nosaltres anomenem Missa; de la mateixa manera l'usaren altres escriptors, i foren anomenats dies alitúrgics aquells en els quals no es celebrava el sacrifici de l'altar, a semblança de la pràctica actual en nostre Divendres Sant. Aquesta mateixa significació li donen encara els grecs, i així la Litúrgia de Sant Basili vol dir el conjunt de oracions i ceremonies de la Missa, tal com la celebra en dies determinats l'Església grega, i que s'han atribuït a aquest magne doctor de Cesarèa, i, de una faisó semblant, es diu Litúrgia de Sant Joan Crisòstom a la Missa que es celebra en la mateixa Església, els dies que resten. Aital denominació indica que la Missa és, en sentit eminent, una acció litúrgica, el servei de Déu per excel·lència.

De molts segles que entre els llatins el mot Litúrgia s'usa per a significar tot el culte cristià, celebrat en públic, com la Missa major, o privadament, com el rès de les hores canòniques fora del chor, amb pompa o amb senzillesa, mentre sigui amb caràcter oficial, ço és en nom i amb la autoritat de l'Església. Aix es pot definir la Litúrgia: *El conjunt d'objectes, paraules i actes, amb els quals l'Església catòlica dona a Deu un culte extern que, alhora, serveix per a santificació dels homes*. I, si es vol una definició més esquemàticament escolàstica, direm que és: *El culte de l'Església*, com la defineix dom Beau-

eclesiàstic provenen de la seva potestat i de la seva divina missió de Sacerdot universal. Tot veritable acte de la Litúrgia cristiana és obra del Crist.

Mes alhora que Jesús és el subjecte actiu del culte, n'és també el terme directe. En ell, la segona Persona de la Santíssima Trinitat no ha deixat d'ésser Deu al pendre la naturalesa humana. I aquest Fill de Deu, junt amb el Pare i l'Esperit Sant, en unitat de Naturalesa i trinitat de Persones és la font de tota gràcia i l'últim fi de tota adoració i súplica. En el nom de la Trinitat Beatíssima, la vida espiritual és comunicada a l'humanitat per ministeri dels sagraments i les benediccions, i a Ella en primer lloc, i després a la Verge i als Sants que han seguit a Jesús i era participen de la seva glòria, van dirigides totes les lloances de la Litúrgia. Una cosa semblant s'ha de dir de totes les pregaries, àdhuc d'aquelles en les quals s'invoca la protecció dels Sants.

La glòria de la Santíssima Trinitat és la finalitat primera de la Litúrgia; la segona és la santificació dels homes. Jesucrist és perfecte Deu i perfecte home; i, actuant de Pontífex Suprem en els actes litúrgics de la seva Iglesia, dóna glòria a la seva divinitat, i ens comunica la santedat de la seva naturalesa humana, germana de la nostra.

La seva antiguitat. — En la Litúrgia catòlica hi ha maneres generals d'adorar la Divinitat, i practicar algunes altres cerimonies religioses que, en certa manera, nasqueren amb l'humanitat. Prescindint ara de la suposada revelació primitiva d'un culte sagrat, direm que són moviments espontanis de l'ànima naturalment religiosa, quan vol manifestar sos respectes a un Ser superior, i es serveix d'alguns elements de la naturalesa, com per exemple, l'incens i la cendra, per a expressar sos sentiments. No manquen algunes pràctiques litúrgiques que ens venen de costums civils dels temps del paganisme, i àdhuc es pot trobar alguna festa i cerimonia que són transformacions del culte gentílic, introduïdes principalment després de la pau de l'Iglesia. Però, com és natural, de la religió que conserva més elements la nostra Litúrgia és de la judaica, i més del culte de les sinagogues que no pas del celebrat solemnement en el temple de Jerusalem. Les reunions de les sinagogues en els pobles de la Palestina i en les colònies jueves establertes en diferents ciu-

tats de l'imperi, amb el cant dels Salms i la lectura de la Bíblia, que eren les llurs principals pràctiques litúrgiques, foren el model de les primeres assemblees cristianes.

Boi reconeixent que no deixen de tenir la llur importància totes aquestes influències d'altres religions, cal afirmar que fou de creació nova tot ço que havia de constituir la substància de la Litúrgia cristiana. La Missa i els altres Sagraments foren instituits per Jesucrist; la festa anyal de la Pasqua i el dia del Senyor en cada setmana, pels apòstols. I aquestes institucions completament noves, àdhuc en ço que es refereix a la celebració de la Pasqua, és menester afegir l'orientació catòlica del nou culte, tan diversa de la tendència dels cultes antics a mantenir-se nacionals.

Després de l'edat apostòlica, molt s'és desenrotllat la Litúrgia en les seves formes accidentals, sobre tot durant els primers segles que seguiren, però substancialment és tal com ens la llegaren el Diví Mestre i sos immediats deixebles.

La seva unitat. — En la primitiva Iglesia, gairebé no hi havia reglamentació litúrgica. Dins cada assemblea de fidels, el president senyalava els cants i les lectures de la Bíblia, segons mellor li semblava, improvisava alguna pregaria i administrava els Sagraments, subjectant-se no més a les fórmules ensenyades pels apòstols. Així i tot, es pot dir que hi havia molta uniformitat entre les diverses Iglesias de l'Orient i l'Occident en la manera de celebrar la Litúrgia. Aquest es el fet que es dedueix de les descripcions que del culte cristià dels primers temps ens donen els antics apòlogistes i també d'altres documents litúrgics que ens resten d'aquella època. Era ben senzill el ritual de la Missa, dels Sagraments i de les divines lloances que havien ensenyat i practicat els apòstols, fundadors de les principals Iglesias; és reduïda a unes quantes línies generals i vigoroses, suficients per a tota la vida religiosa d'aquells primers temps i fàcils de recordar i seguir.

Mes tard, aquest ritual litúrgic es desenrotllà en formes complementaries; sobre tot, prengué exuberant creixença amb la pau de l'Iglesia al segle IV, l'edificació de les basíliques constantinianes a Jerusalem, a Roma i a Bizanci, i la participació dels poders de l'Estat en les funcions del culte cristià. Les lleugeres variants litúrgiques

que es troven entre les primitives Iglesies s'accentuaren amb aquest desenrotllament, introduint cada Iglesia, en la seva Liturgia, pràctiques especials inspirades per algun de sos Prelats o en les costums del poble, i també apreses en el ritual d'altres Iglesies.

A quatre tipus diferents redueixen alguns tractadistes totes les varietats litúrgiques de les Iglesies catòliques. L'*antioqué* i l'*alexandri* a Orient, el *romà*, i el *gal·licà* a Occident. Són com les quatre Litúrgies mares, calificades segons el nom de la llur respectiva metròpoli (per a completar el paral·lelisme se'n podria dir lionesa de la gal·licana, si bé més impropriament), però totes elles amb diferents ramificacions. En aquesta classificació, amb el nom de gal·licana hi va compresa la Liturgia visigòtica d'Espanya, dita també moçaràbiga, la de Milàn, dita ambrosiana, i la cèltica en les illes britàniques. La de l'Àfrica cartaginesa, per més que tenia algunes pràctiques semblants a la gal·licana, generalment se la suposa compresa dintre el tipu romà. Alguns, dintre aquest últim, hi posen també la ambrosiana. Se's trobat en el tipu gal·licà moltes més semblances, fora de la llengua, amb els orientals que no pas amb el romà. I com les línies rectes de un mapa sempre ofereixen quelcom de sugestiu, s'es donada per algun escriptor aquesta topografia litúrgica: una pràctica general a Orient, imitada a Occident, de des Espanya a Irlanda, i, al centre, la pràctica pròpia de Roma, extesa de l'Àfrica, al nord d'Itàlia. Havent restat poquíssims textos autèntics i no prou clars testimonis d'aquestes antigues Litúrgies, no es possible concretar amb certesa gaire cosa sobre l'origen, la mutua influència i les diferències entre les pràctiques rituals d'aquells segles.

Respecte de les Iglesies orientals, sempre la conducta pràctica de Roma ha estat respectar i protegir les llurs particulars maneres de celebrar el culte catòlic. Modernament en tenim més d'una prova, especialment en els pontificats de Pius IX i Lleó XIII. Respecte a les Iglesies occidentals, el criteri de Roma el trobem expressat en els textos de dos Papes que no es contradeixen, com podria semblar, sino que es completen. En una decretal de l'any 416, escrita al bisbe d'Eugubi, es queixava el Papa Sant Innocenci I de la diversitat amb què, segons els llocs respectius, era celebrada la Liturgia, i deia: « Qui desconeix o ignora que ha d'ésser observat per tothom ço que Pere, el príncep dels apòstols, ha donat a la Iglesia de Roma i que

encar es guarda? Majorment quan es d'evidència que en tota l'Itàlia, les Gal·lies, les Espanyes, l'Àfrica i la Sicília, amb les illes adiacents ningú ha instituit Iglesies, fora dels que han constituït sacerdots el venerable apòstol Pere o els seus successors ». I, com a conseqüència, mana a Decenci que en la seva Iglesia es segueixi la Liturgia de Roma.

El monjo Sant Agustí, l'apòstol d'Anglaterra, va escriure al Papa Sant Gregori I una lletra, estranyant-se que, essent una la fe, hagués trobat, atravesant la Gal·lia, pràctiques litúrgiques diferents de les de Roma. Sant Gregori, († 604), que fou el principal organitzador d'una Liturgia romana que en la seva major part es la que s'observa ara, contestà a son enviat, dient-li, que recollís tot ço que, havent-ho trobat en l'Iglesia romana, en les de les Gal·lies o en qualsevulla altra, li semblés més plaent a Deu i, *quasi in fasciculum collecta*, ho ensenyés als anglesos per a que ho practiquessin. El mateix Papa, defensant-se en una lletra al bisbe de Siracusa, de les acusacions de què havia estat objecte, per semblar a alguns que havia introduït en la Liturgia romana, pràctiques de l'Iglesia grega, ho nega, però diu que està disposat a acceptar tot ço que cregui convenient, sigui d'aquesta, sigui de qualsevulla altra Iglesia. Ell havia viscut a Constantinopla amb el càrrec de apocrisari, semblant al de Nunci apostòlic d'ara, i es creu que entre les varies reformes que introduí al ritu romà, hi havia algunes costums d'aquella metròpoli grega.

Durant els segles V-VII, moltes províncies eclesiàstiques havien sentit la necessitat de unificar les pràctiques litúrgiques entre les llurs Iglesies. N'es per a nosaltres un interessant exemple, un canon del concili de Girona de l'any 517, disposant que en tota la província tarraconense es seguís l'usatge de la metròpoli en la Missa, l'Ofici diví i els Sagraments. Major necessitat havia de sentir la Iglesia de Roma d'unificar l'ordre litúrgic entre tots els pobles llatins. Però igualment sentia la necessitat d'enriquir son patrimoni, adoptant algunes pràctiques particulars dels ritus que havia de substituir.

Abans de la implantació de la Liturgia romana a les Gal·lies, portada a terme per Carlemany, seguint les petjades de son pare, ja hi havia hagut algun intercanvi entre els dos ritus. Amb aquesta unificació dels temps carolingis, es formà una mena de Liturgia romano-gal·licana que ha estat la dominant de ençà de llavors. Més tard, en

el segle XI, aquest ritu compost s'introduí en terres d'Espanya, no sense incorporar-se quelcom del moçaràbic, el qual fou abolit arreu. I sempre més, fora d'algunes desviacions poc ortodoxes com el gal·licanisme a França i el josefisme a l'imperi d'Àustria, el ritu romà ha dominat completament en tots els pobles de Litúrgia llatina. I així com els monjos benedictins del temps de Sant Gregori el Gran i dels que seguiren portaren les pràctiques romanes als pobles britànics i als germànics, així els missionistes catòlics dels temps moderns han extès per tot el món un culte catòlic que és com la síntesi romana dels principals ritus que han existit.

Les ordres monàstiques, com els benedictins i els cistercienses, tenen una manera pròpia de resar les Hores canòniques, però es pot dir que és d'origen romà i molt semblant al ritu actual. Altres ordres, com els cartoixos, els dominics i els carmelites no reformats, a més de certes particularitats en les Hores canòniques, conserven en la Missa algunes cerimònies de l'antic ritu gal·licà. Però el fons es ben romà. La Litúrgia ambrosiana amb moltes influències romanes es practica en algunes esglésies del nord d'Itàlia. La moçaràbiga únicament es celebra en una capella de la catedral de Toledo i en sis esglésies de la mateixa ciutat. Fou restaurada pel cardenal Cisneros, que edità un Missal i un Breviari moçaràbics, però no exempts d'algunes fórmules i cerimònies romanes. En l'arxidiòcesi de Lyó, els sacerdots poden celebrar amb un Missal que conserva algunes rúbriques particulars del ritu gal·licà. De més importància gaudeixen les Litúrgies orientals, practicades en les Esglésies catòliques de Síria, dels Estats balcànics, d'Hongria, Polònia i Rússia. Però no es celebren sense l'aprovació de Roma, i sos llibres són controlats per l'autoritat romana. Per ço, àdhuc tenint en compte les varietats orientals, podem dir que la Església romana és la que dona una sola Litúrgia a tot el món, i totes les Esglésies, en ço que és substancial, practiquen un culte que és catòlic, apostòlic i romà.

ELEMENTS DE LA LITURGIA

Material litúrgic. — El temple és la casa de Deu i dels cristians, el lloc dins el qual es celebren la majoria de actes litúrgics, i vers on

convergeixen les altres manifestacions del culte catòlic, com les processons i els enterraments. Les antigues basíliques cristianes imitaven la casa romana, de des el punt de obrir de la distribució i de l'arquitectura. En general, tenien la forma rectangular allargada, i anaven precedides de un atri. Els baptisteris eren independents de les basíliques, i generalment tenien la forma circular. Sovint, series de columnes dividien l'interior de la basílica en tres i alguna vegada en cinc naus. Al fons, hi havia la càtedra i seguia el presbiteri i més ençà el cor, on hi havia els ambons o troncs, formant tot això un conjunt orgànic amb l'altar al mig. Els fidels ocupaven el lloc que restava en les naus, els homes a la dreta, les dones a la esquerra.

L'altar (*alta res*, cosa elevada, vistent) és el lloc eminent del temple, sobre el qual es celebra el Sant Sacrifici, i representa la muntanya del Calvari on s'oferí Jesús. Antigament no més hi havia un altar en cada església en mig del presbiteri, i aquesta pràctica es encara força general a Orient. Després anaren introduint-se els altars laterals. L'altar és alhora una taula i un sepulcre. Ha d'estar cobert de tres tovalles, devallant la superior fins arràn de terra pels costats. És la taula del convit eucarístic, no essent el reclinadori o la baranella de la Comunió, també coberta d'una estovalla, altra cosa que una extensió de l'altar. Hi ha d'haver a més, sota les tovalles, almenys un petit reconditori i amb relíquies de Sants màrtirs. De des un bon principi, s'acostumà a celebrar el sacrifici del Cos i la Sang del Diví Mestre al davant o sobre el sepulcre del deixeble que l'havia imitat en una mort semblant. Els altars poden ésser de fusta o altres materies, mentre, si més no, hi hagi una ara de pedra. L'imatge principal és el Crucifix que és com l'afirmació de l'identitat entre el sacrifici del Calvari i el de l'altar. Al seu costat s'hi posen els canalobres.

El retaule (*retro, tabula*) és un aditament secundari de l'altar, i ha de curar-se que no ofegui l'indispensable Sant-Crist o tregui l'importància que és deu a l'altar.

Entre els vasos sagrats, el principal és el càlzer junt amb la patena. Aquesta, amb majors dimensions que ara, servia antigament per a donar la Comunió. El *copó* (*pixi* en grec i *cibori* en llatí) és semblant al càlzer, i serveix per a guardar i distribuir la Comunió dels fidels. La *custodia* és per a la exposició del Santíssim.

En el ritu llatí, els ornaments sagrats són: L'àmit (del llatí *ami-*

cere, cobrir), es un drap blanc de forma quadrada. Completa l'alba i serveix per a cobrir el coll i també el cap, segons pràctica actual d'alguna Ordre religiosa. L'*alba* (del llatí *vestis alba*) i la *casulla* (també del llatí, i significa petita casa) són una transformació de les peces de vestir que portaven els antics ciutadans de Roma. La túnica, de color blanc, llarga i cenyida moltes vegades a la cintura, ha vingut a ésser la nostra alba. La pènula (introduïda en el segle IV) era el vestit superior i formava una sola peça de roba amb una obertura en son centre, per a passar-li el cap. D'ella ens ve la casulla. Entre la túnica i la pènula portaven la *dalmàtica*, d'una forma gairebé igual a la que usen ara els diaques, i que també porta el bisbe sota la casulla, quan celebra de pontifical. L'*estola* i el *maniple* tenen un origen comú. Són transformacions no de vestits sinó dels tovallons i mocadors que portaven sobre la espatlla o damunt el braç els ministres dels sacrificis pagans. El *sobrepellí* i el *roquet* són reduccions de l'alba. La *capa pluvial*, s'assembla força a l'antic *palium* romà, però hi afegeix el caputxó. Els ornaments i distintius del bisbe, són: Les *sandalies*, els *guants*, la *mitra*, el *bàcol*, l'*anell*, el *pectoral*; els arquebisbes, i alguns bisbes privilegiats hi afegeixen el *pali*. El Papa a més de tots aquets ornaments, porta el *fanón*, valona de seda rallada en tres colors, or, blanc i amarantí; i la *tiara*, en ús d'ençà del segle VII.

Segons les diades, varia el color d'alguns d'aquets ornaments. La casulla, la estola i el maniple son de color *blanc*, quan es celebra alguna festa de Nostre Senyor (Nadal, Reis, Pascua, Ascensió, Corpus, Sagrat Cor), les de la Verge, i en general la de cada un dels Sants i Santes no màrtirs. El *vermell* escau en les festes de l'Esperit Sant, de la Creu, de la Passió i dels Sants que han estat martiritzats. El *verd*, que era considerat com un color intermig, i significa l'esperança, s'usa en el temps entre l'Epifania i la Septuagèsima i també tot el temps després de Pentecostés, quan la Litúrgia recorda el pelegrinatge que fa l'humanitat redimida vers la Jerusalem del cel. El *morat* escau en dies de penitència, i, per ço s'usa en els oficis de temps de l'Advent, Septuagèsima, Quaresma, Tèmpores, rogatives i vigílies i també en el sagrament de la Confessió. El *negre*, en els oficis de difunts i del Divendres Sant. A Espanya tenim el *blau* per a la Immaculada Concepció; i arreu es pot usar el *rosa* per a la dominica *Gaudete*, III de Advent i la *Laetare*, IV de Quaresma. Igualment varíen

de color el cobre-càlzer i la bossa dels corporals. Però aquests, el purificador i un cantó de la pal·lia han d'ésser sempre de tela blanca.

Els ornaments litúrgics són en general símbol de la dignitat de què estan revestits els ministres de Deu i de com no són iguals als fidels, mentre celebren les funcions sagrades. Després, cada ornament significa una virtut especial o una missió particular en qui el vesteix. Aquest simbolisme propi de cada ornament l'expressa l'oració que per ordenació de l'Església, al posar-se'l, s'ha de resar.

En el culte de l'Església catòlica hi ha diferents matèries de santificació. L'*aigua* serveix per a la purificació de l'ànima en el Baptisme, per a la espersió en moltes cerimònies, sobre tot de benedicció i d'exorcisme, i per a fer el senyal de la creu al persignar-se. La *sal*, símbol de salubritat i saviesa, s'usa en la benedicció de l'aigua i en la preparació del Baptisme. Dins la Missa del dia del Dijous Sant, el bisbe solemnement consagra tres menes d'*oli*: el *dels catecúmens*, el *crisma* i el *dels malalts*. Amb el primer s'ungeix als qui van a ésser batejats, les mans dels sacerdots en la llur ordenació i el braç dret dels reis quan reben la consagració pontifical. Amb el crisma es ungeix la testa dels que acaben d'ésser batejats, i el front dels qui són confirmats, la testa i les mans en la consagració d'un bisbe i els càlzers, els altars, les esglésies i les campanes en la llur benedicció. Amb l'oli dels malalts s'ungeixen els sentits dels qui son en perill de mort.

El *pa* i el *vi*, en virtut de les paraules de la consagració en la Missa, són transformats realment i substancial en el Cos i la Sang de Nostre Senyor Jesús. El *vi* s'usa també per a la purificació del càlzer en la Missa i per a la consagració de un temple.

El *foc* i la *llum*, símbols de la divinitat, són d'ús continuat en la Litúrgia. La cerimònia de la llur renovació es celebra al començar la funció del Dissabte Sant.

L'*encens* s'ofereix a Deu com un sacrifici i una adoració; a les reliquies i a les imatges dels Sants, als ministres de l'altar i a tots els fidels, en senyal de respecte als amics de Deu i temples de l'Esperit Sant. També simbolitza les pregaries que pugen fins al trono de l'Altíssim, i es moltes vegades instrument benediccional que acompanya l'aspersió de l'aigua. Amb la *cedra*, símbol de la tristesa, per son color, i de la vida terrenal que es desfà com pols que s'emporta el vent, es

senyalat el front dels cristians al començament de la Quaresma. És un vestigi de l'antigua Litúrgia penitencial. També amb la cendra es descriuen com dues faixes en forma de X, on són dibuixats els dos alfabetos, grec i llatí, sobre el trespol d'un temple quan es consagrat solemnement; i en la mateixa cerimònia de la consagració serveix la cendra, mesclada amb aigua, sal i ví, com d'exorcisme.

Els *ciris* són usats continuament en la Litúrgia, i, amb una solemnitat especial, en la festa de la Purificació i en el Dissapte Sant. El *ciri pasqual* simbolitza, amb la seva cera, el cos de Jesús, format per una virginal Abella, i senyalat de cinc llagues; amb la seva flama, l'ànima de Jesús, unida a son cos. Els *rams*, portats en la processó de la Setmana Santa, recorden la entrada de Jesús a Jerusalem, simbolitzen son etern triomf, i ens senyalen com amb la virtut de la creu s'obriràn per a nosaltres les portes del temple sant de la gloria. Les *campanes* son la veu de l'Església, que ens recorden nostres devers religiosos, ens criden a la oració, anuncien les solemnitats, i prenen part en les alegries i les tristeses humanes. L'*orga* acompanya l'oració vocal i col·lectiva, dona culte a Deu, i remou els sentiments piadosos de l'ànima.

Personal litúrgic. — El reialme de Deu en aquest món es l'Església catòlica, la part escollida del llinatge humà que forma el cos místic del nou Adam. Ella té per cap invisible el mateix Jesucrist i per cap visible el *Papa*, el bisbe de Roma. Tramesa per la jerarquia sacerdotal, la vida de Jesús, que es el cap, es comunica a tots els membres del cos místic, que són els fidels. Per la llur consagració, els *bisbes* posseeixen la plenitud del sacerdoci, i, presidits del Papa, la exerceixen per tot el món, cada un en llur respectiu territori. Els senzills sacerdots no poden conferir tots els Sagraments ni exercir tots els actes litúrgics, alguns d'ells reservats als bisbes; però poden administrar els més corrents i de més necessitat. Antigament tenien més relleu que ara, en les pràctiques litúrgiques, els ministeris dels *diaques*, dels *subdiaques*, *acòlits*, *turiferaris*, *lectors*, etc., i llavors hi havia molts clergues que restaven tota la vida en una d'aquestes ordres inferiors al sacerdoci. Aquests ministres del bisbe o del prevere eren els que es posaven en més immediat contacte amb els *fidels* que són també en certa manera, ministres de la Litúrgia, perquè el poble no hi

assisteix de una manera passiva al culte catòlic, sino que, unint-se en esperit i pel cant i altres formes litúrgiques amb el sacerdot que prega o consagra, realment amb ell celebra els divins misteris.

En la Missa i en l'administració dels Sagraments, sempre hi ha algun ministre que assisteix al celebrant. En les funcions solemnes no manquen al sacerdot un diaca i un subdiaca a més dels acòlits. En la Missa pontifical el bisbe té a més a son servei un prevere assistent. En un acte litúrgic, com la consagració dels Sants Olis, que ha conservat més que no pas altres l'antiga estructura, assisteixen al bisbe dotze preveres, set diaques i set subdiaques. Però on es veu en la seva completa integritat tot l'ordre del personal litúrgic es en una funció papal. Representant plenament a Jesucrist, el Pontífex etern i la font de tot sacerdoci, el Papa celebra els divins misteris, assistit per bisbes, preveres, diaques, subdiaques, acòlits, etc., i acompanyat del poble romà que porta com la representació de tots els pobles de la terra.

Formules litúrgiques. — Els textos de la Litúrgia poden classificar-se en tres categories: *lectures*, *càntics* i *oracions*. Les primitives assemblees cristianes prengueren de les reunions de les sinagogues un de sos principals elements. Llegien passatges de l'Antic Testament, als quals hi afegiren més tard fragments dels Evangelis i dels escrits apostòlics (actes, epístoles, apocalipsi). El president de l'Assemblea explicava, o feia explicar per un de sos ministres, els textos llegits. D'aquests comentaris que sempre més han estat en ús, se'n conserven nombrosíssims exemplars en les col·leccions de literatura eclesiàstica; i serveixen de lectura litúrgica alguns de llurs fragments, sobre tot els de la època patristica. També es llegien en les reunions cristianes les actes dels màrtirs. Aquesta costum ha continuat, i ara en l'Ofici diví es llegeix la vida del Sant que es celebra. Són lectures les *lliçons* de Matines, el *capítol breu* de les altres Hores, la *epístola* i l'*evangeli* de la Missa.

Entre elles, les lectures eren separades per cants. En tenim un exemple en els *responsoris* de Matines i en el *gradual* de la Missa. Un *responsori* es com l'aplicació pràctica del que s'ha llegit, i serveix per a meditar-ho mentre el canten. Molts autors han comparat els *responsoris* als chors de la tragedia grega. Unes vegades el chor can-

tava amb imparcialitat i calma, ço que l'espectador volia saber, altres el seu cant era una exhortació, un consell o una pregària. Semblant missió tenen els responsoris. En ell, con en el gradual, la forma responsorial consistia en què generalment un sol executant, algunes vegades dos o més, cantaven un salm. El poble escoltava atentament, i, en les pauses que feia el cantor, el poble responia amb un verset o fragment de verset, sempre repetint el mateix.

Hi havia una altra forma de salmejar, era la *antifonada*. Així eren la major part dels cants de la Missa: en l'introït, mentre el celebrant s'atancava a l'altar, en l'ofertori que llavors era llarg, i durant la comunió dels fidels. La *Schola* cantava l'antifona, generalment treta d'un salm i que indicava el sentit especial amb què en aquella ocasió s'havia de pendre el salm. El poble repetia l'antifona. La *Schola* començava el salm, i a cada verset responia el poble, repetint la mateixa antifona. Acabant-se la cerimònia que era el motiu del cant, la *Schola* cantava la doxologia, el *Gloria Patri*, i després l'antifona, que repetia el poble per darrera vegada. Altra manera d'antifonar es: dividida en dos chors, la *Schola*, canta els versets, alternant un chor amb l'altre; i el poble, a cada dos o quatre versets, canta l'antifona. Actualment en l'introït únicament es canta un verset del salm després de l'antifona, la doxologia, i es repeteix l'antifona. En la salmodia de les Hores canòniques es canta l'antifona abans i després del salm; i encara en dies de poca solemnitat, la primera vegada l'antifona no més es comença; el salm es canta a dos chors. En el cant alternatiu, els chors s'enfervoritzen mutuament; i l'esperit sembla que es gronxa amb bell ritme. Deia Virgili que els deus amaven les cançons alternes. El constant diàlec musical del salmejar les lloances divines manté l'atenció piadosa dels que canten, i mou a Deu en favor nostre. Quan el salm era cantat tot de un tret, sense alternatives ni intercalació de versets, se'n deia *tractus* o *in directum*. El *tracte* substitueix a l'al·leuia en les Misses de penitència.

Els salms i els altres càntics dels dos Testaments són els principals himnes del culte cristià. N'hi ha tres: el *Benedictus*, de Zacariés, el *Magnificat* de la Verge, i el *Nunc dimittis* de Simeó, que es canten cada dia. Mes, per causa de llur nombre, els salms formen la part més important de les lloances divines. La poesia hebreaica, sense perdre la seva primitiva frescor, s'es enriquit d'un nou sentit

ple de realitat a l'ésser aplicada a la nova Litúrgia. Així i tot, els cristians sentien necessitat de concretar més la expressió lírica dels llurs dogmes i esperances, i de cantar obertament les glories del nou realme. A n'aixó obeeix la composició dels *himnes eclesiàstics*. El *Gloria in excelsis*, començat pels àngels en la nit de Nadal i del tot desenrotllat en el segle IV, i el *Te Deum*, compost a últims del mateix segle, per Sant Niceta, bisbe de Remesiana, tenen una estructura marcadament trinitaria, i canten l'inconfundible messianisme de l'Evangeli. Són com explanacions d'aquells himnes, curts, però intensíssims, que, en forma de doxologies, es troben en els escrits apostòlics, sobre tot en les epístoles de Sant Pau i en l'Apocalipsi, i que, segons es creu, eren fórmules litúrgiques de l'Església primitiva.

En el segle IV, Sant Ambrós, donà gairebé la forma definitiva de la himnodia cristiana amb les seves composicions poètiques. Després tingué molts imitadors. Una selecció de tots aquests himnes es la que ha estat incorporada a l'Ofici diví, i es utilitzada en les processons. De des el segle IX, hi hagué una nova llei de himnologia. És la anomenada *sequencia* o *prosa*.

Tres formes diferents tingué de des un bon principi la pregària litúrgica. La més solemne era la *eucarística*.

El celebrant convidava a la pregària amb el *Sursum corda*, amunt els cors!, i, prenent un tema d'acció de gràcies, glorificava el poder i la bondat de Deu, i demanava la seva assistència per a l'acció consacratoria o benediccional que es proposava. Realitzada aquesta, finia la pregària amb una doxologia generalment en lloança de la Santíssima Trinitat. Amb un solemne *Amen* el poble aprovava tot el que havia dit i obrat el celebrant. Aquesta forma de pregària s'usa en la consagració de la Missa; comença en el prefaci i acaba en l'*Amen* que precedeix al *Pater Noster*; si be de molts segles s'hi han intercalat altres oracions que l'han allargat i n'han complicat l'estructura. La mateixa forma s'usa en la benedicció dels Sants Olis, de la aigua baptismal, en la consagració de iglesies i altars, en la confecció d'ordres sagrades i en altres benediccions solemnes.

La pregària *col·lectiva* no es tan solemne. El celebrant convida a la pregària *Oremus*, diu en nom de tot el poble la demanada a Deu, i es contestat amb un *Amen*. En els temps antics, el poble hi prenia una part més notable. El celebrant anunciava el tema de la pregària

« preguem dilectíssims, per la santa Iglesia de Deu... »; convidava a l'oració *Oremus*, cada assistent orava segons l'intenció senyalada; després el celebrant resumia totes les pregaries individuals amb la fórmula « Omnipotent i etern Deu... » després s'hi adheria amb l'*Amen*. En dies de penitència, estaven agenollats els fidels mentre pregaven en silenci; per ço, després de l'invitació del celebrant, el diaca deia *Flectamus genua*, flectem els genolls, i, avans de començar la col·lecta el celebrant, el subdiaca els feia alçar amb l'exclamació *Levate*. Aquest ceremonial es trova indicat en les oracions solemnes del Divendres Sant.

La pregaria *lletànica* es la més popular. Consisteix en respondre amb una fórmula curta a les invocacions que es fan. Segons les « Constitucions apostòliques », obra redactada en el segle IV, però amb ritus anteriors a aquesta època, el diaca pregava a Deu pels catecumens, demanant que el Senyor els revelés l'Evangeli, que els purifiqués de tota màcula de la carn i de l'esperit, que beneís llurs passos i altres gracies per l'estil.

A cada petició, el poble responia *Kyrie eleison*, Senyor, tingueu pietat! El diaca, seguia amb peticions pels energumens i penitents, després pels fidels. Aquesta lletania es cantava després de la lectura de l'Evangeli a semblança de les oracions que per a tota l'Iglesia i per a tots les necessitats es diuen en la funció del Divendres Sant. Els kiries de la Missa que, quan no hi ha *Gloria*, precedeixen immediatament la col·lecta, i els que es resen o canten en altres actes litúrgics abans del *Pater-Noster*, veritable oració col·lectiva, són vestigis d'aquesta antiga lletania diaconal. Ara aquesta forma de pregaria la conservem en les anomenades lletanies dels Sants, la lauretana de la Verge i alguna altra, i sempre precedeixen a una o varies oracions en forma de col·lecta.

Entre les dues menes de pregaria, generalment s'intercalen alguns *versets*, com per exemple, els tant repetits: « Escolteu, Senyor, l'oració meva; — pugi fins a Vos el meu clam ». Consten sempre de un verset i de la seva resposta, dita pel chor o pel poble. S'assemblen a la lletania i tenen la forma responsorial. Se'n fa un ús freqüent en la Litúrgia.

Classificades les fórmules litúrgiques, de la manera que ho hem fet, en resten d'altres que avui s'anomenarien jaculatories i els

tractadistes en diuen *exclamacions* litúrgiques. Dins la llur brevetat, expresen un desig o son una afirmació de la fe. Moltes d'elles són tretes de l'Antic i del Nou Testament. Com a principals, citarem: *Amen*, així es, o així sia!; *Alleluia*, lloeu a Deu, o lloança al Senyor!; *Dominus vobiscum — et cum spiritu tuo*. El Senyor sia amb vosaltres — i amb l'esperit vostre; *Deo gracies*, sien donades mercès a Deu!; *Gloria tibi, Domine*, gloria a Vos, Senyor!

Cant litúrgic. — Per a donar més relleu a les veritats i als sentiments expressats en les paraules, moltes fórmules litúrgiques, àdhuc les que no tenen caràcter de himne, son cantades, sempre que el culte es celebra amb alguna solemnitat. Algunes pregaries de la Missa, i el *Pater-Noster* en diferents actes litúrgics, es resen amb veu que s'anomena *secreta*. Les altres pregaries i les lectures es reciten amb escullides inflexions que donen expressió i bellesa al text. Totes les altres fórmules han estat compostes o triades amb vistes al cant, i conserven la llur estructura musicable, àdhuc en la recitació particular, com les antífones i els responsoris de les Hores canòniques, l'introït, els kiries, el gloria, el gradual, etc., de la Missa. Fora una equivocació tenir el cant com una cosa accesorria, considerar-lo no més que a manera de ornament del culte. El cant es com un element integrant de la Litúrgia, que l'Iglesia ha cuidat sempre com una cosa pròpia i de bella eficàcia per a moure el chor dels fidels. Sant Gregori I treballà sobre les melodies que havien estat trameses per les anteriors generacions, donà als cants de la basílica pontifical una forma que ha restat la definitiva, i, amb son antifonari, deixà a l'Iglesia un impoderable tresor de melodies per ell compostes o restaurades. És el cant gregorià, el més litúrgic i la norma de tots els altres cants que poden entrar en el culte cristià.

Gestos litúrgics. — El celebrant en les col·lectes i en la pregaria eucarística està *dret* i amb els braços *extesos*. Parla a Deu en nom del poble, i ho fa amb el gest semblant a Moisès quan orava, a Jesús en la creu i a les figures orants de les catacumbes. En altres pregaries, *s'inclina profundament*, sobre tot, quan dins l'oració hi ha la paraula *supplices*, suplicants; en la confessió general, el *Confiteor*, s'humilia també profundament davant de Deu, i es *colpeja el pit*. Altres

vegades l'inclinació es mitjana. Quan saluda al poble *Dominus vobiscum*, i quan l'invita a la pregaria, *Oremus* i *Orate fratres*, fa la acció de *obrir i juntar els braços*; els junta també al finir la col·lecta, si més no, quan diu *in unitate*, en unitat de l'Esperit Sant. *Extén les mans* damunt la hostia i el càlzer, quan abans de la consagració demana a Deu que accepti aquella ofrena, i, amb el seu gest, recorda l'antic ritu judaic de pendre el ministre possessió de la víctima. Després, les accions segueixen cada paraula que diu, al contar els actes de les dues consagracions en la Cena de Jesús amb sos apòstols.

La *imposició de mans* significa en general que amb aquest acte es consagra una cosa a Deu. N'hi ha dugues en la preparació del Baptisme i també en la Ordenació sacerdotal. Igualment es fa l'imposició de mans en la confirmació, en els exorcismes, en la ordenació de diaques i en altres consagracions. Aquesta cerimònia era ja com un ritu religiós en l'Antic Testament. Aarón i sos fills imposaven les mans damunt les víctimes per a santificar-les; Moisès ho feu amb Josué per a transmetre-li la seva missió. El Salvador amb aquesta cerimònia guaria els malalts, beneïa als infants. Amb l'imposició de mans els apòstols conferien les Sagrades Ordres.

D'altres n'hi ha també de gestos litúrgics amb els quals s'administren els Sagraments, s'exorcisa, es beneeix o es consagra. Els més usats de tots son els que fan el *senyal de la creu*. Gairebé no hi ha una cerimònia en que no hi entri el *signum Christi*, el senyal de Crist. És el recort constant del misteri de la redempció humana i l'aplicació de sos fruits. Durant la Missa, el sacerdot fa moltes vegades el senyal de la creu damunt d'ell mateix, i sobre la oblata i amb aquest signe beneeix al poble. Els exorcismes, les absolucions, les benediccions, els principis i acabaments dels actes litúrgics es fan acompanyats del senyal de la creu. I els fidels també el repeteixen sovint.

Besar l'altar o algun altre objecte sagrat es també freqüent, com senyal d'amor i respecte. La *genuflexió* feta pel celebrant davant del Santíssim o de la Vera-Creu és un acte d'adoració. Feta al bisbe pels sacerdots i fidels és un acte de veneració al representant de Deu. Els ministres de l'altar es fan entre ell gestos litúrgics que son mostres de confraternitat o de respecte, com mutues *inclinacions*, l'*òscul de pau*, servir al celebrant, i besar-li la mà.

Antigament l'actitut dels fidels en l'oració variava segons el caràcter de la diada. En dies de gloria, sobre tot en el diumenge, els fidels pregaven drets, en dies de penitència, *agenollats*, i a vegades amb *completa postració del cos*, la faç a terra, tal com ho practiquen els ministres el Divendres Sant abans de començar l'ofici del matí i els clergues durant les lletanies en la Missa de llur ordenació. L'invitatori a pregar agenollats el feia el diaca amb el *Fectamus genua*, o a la subsegüent inclinació amb l'*Humiliate capita vestra Deo*, humiliu vers Deu vostres testes!, que encara es conserva en l'última col·lecta de la Missa en les ferries de Quaresma.

Llibres litúrgics. — Totes les fórmules i les ceremonies del culte oficial de l'Església son contingudes en sis llibres: El *breviari* (rúbriques i textos de totes de les Hores canòniques per tot l'any) amb el *martirologi* (llista de tots els Sants reconeguts per l'Església); el *missal* (rúbriques i textos de totes les Misses de l'any); el *ritual* (rúbriques i textos dels Sagraments que pot conferir un sacerdot; recomanació de l'ànima i exequies, benediccions; processons i rogatives; exorcismes); el *ceremonial de bisbes* (rúbriques per a quan els sacerdots i especialment els bisbes han de celebrar els actes litúrgics amb alguna solemnitat); el *pontifical* (rúbriques i textos dels Sagraments, consagracions i benediccions reservades als bisbes.)

Aquests llibres son distribuïts segons els diferents actes del culte: Ofici diví, Missa, Sagraments... Antigament els llibres litúrgics es distribuïen i tenien un contingut que més aviat es referia a les diverses categories de ministres del culte. Atinent-nos a les línies més generals, direm que hi havia el *sacramentari* que contenia tots els textos i algunes ceremonies que necessitava el celebrant per a la Missa, l'administració de sagraments i benediccions diverses; el *leccionari*, amb els textos que devien recitar els lectors tan en l'Ofici diví com en la Missa; l'*antifonari* per a tots els cants que devia executar la *Schola*. Les ceremonies de tots els actes litúrgics es trobaven principalment en una col·lecció de ordenances, anomenada *ordo*, que posseïa cada Església. Llavors en la Missa el celebrant no llegia com fa ara els textos dels cants (introit, gradual, etc.), ni l'epístola i l'evangeli, i per ço el sacramentari no més contenia les oracions i els prefacs amb tot el canon. Algunes d'aquestes col·leccions es subdividien, donant

existència al *benediccionari*, *evangelari*, *homiliari*, *gradual*, *responsorial*, *himnari*, *processional*, etc.

Quan es reuní el Concili de Trento (1545), s'era arribat a l'actual distribució i contingut dels llibres litúrgics del ritu romà que era el dominant arreu excepció feta de les Esglésies orientals. Però cada diòcesi i cada congregació religiosa se'ls editava aquests llibres, correctes i augmentats de la fàula que creien convenient. En alguns rituals, no hi mancaven idees inexactes sobre els Sagraments i també cerimònies ridícules i àdhuc oracions supersticioses. Una cosa semblant passava amb els missals, sobre tot dins la secció de Misses votives. Bon nombre de històries fabuloses, respecte dels Sants hi havia en alguns breviaris. En els cerimonials i en les consuetes particulars s'hi eren recollides pràctiques locals, no sempre de bon gust. Els textos bíblics i els de composició eclesiàstica abundaven en incoherències i devegades eren mal triats. Responent al desig que arreu es sentia de reformar els llibres litúrgics, un franciscà humanista, el cardenal Quiñones, amb la col·laboració de dos o tres doctors, espanyols com ell, composà un nou breviari que no més contenia els salms, les lliçons i alguns dels himnes que la gent d'aquella època tenia per menys barbres, suprimides les antífones, els versets, les capítules i els responsoris. Distribuïa de una manera nova el salteri; les vides dels Sants havien estat passades pel cedaç de la crítica històrica i literària; el calendari i la estructura de les Hores canòniques havien sofert importants transformacions, i la llur recitació resultava més curta. És interessant notar que alguna d'aquestes orientacions ha sigut aprofitada en la última reforma de Pius X. Però en son conjunt aquest breviari trencava amb tot un passat litúrgic. Malgrat aquesta falla, llavors fou aprovat per Paulus III (1535) per als clergues seculars que volguessin utilitzar-lo. Es propagà ràpidament per diferents nacions, no sense ressonants protestes. Remés pel parlament de París a la Soborna, els doctors d'aquella facultat el reprovaren enèrgicament en un document públic. A Saragoça, s'amotinà el poble, quan un dia de Setmana Santa notà la diferència de l'Ofici diví. Fou proscrit en 1558 pel Papa Paulus IV.

Amb esperit més tradicionalista, s'havia preparat una altra manera de reformar els llibres litúrgics. Hi havia treballat un dels fundadors dels teatins (la primera en data i el prototipus de les altres or-

dres de clergues regulars) Pere Carafa, que després fou Papa amb el nom de Paulus IV. Durant el seu pontificat (1555-59), restà sospès el Concili Tridentí, creient ell que la reforma catòlica de l'Església havia d'ésser obra personal del Papa, sobre tot després de les dificultats i els perills amb que havia topar el Concili, reunit en aquella ciutat una mica distant de Roma. Quan es reprengueren les seves tasques (1562), es parlà, com ja s'havia fet en els dos anteriors períodes, de la reforma dels llibres litúrgics, i era a instàncies de l'emperador Ferràn I, de Carles V i de la dieta de Augsburg. Després de algunes vacilacions, s'acordà que una comissió ho estudiés, prenent per model els treballs fets per Paulus IV en el breviari i per Alexandre Pelegrino en el missal. Pocs mesos abans de tancar-se el Concili, alguns prelats, destacant-se entre tots el savi canonista Antoni Agustín, llavors bisbe de Lleida i més tar arquebisbe de Tarragona, defensaven la conveniència de compondre els llibres litúrgics, que es demanaven, amb la cooperació de tots els bisbes que podien incorporar-hi les pràctiques de les llurs respectives Esglésies. Era una idea bona, però mancada de eficàcia. No es tractava de redactar nous llibres litúrgics, sinó de corregir i unificar els existents, acudint a textos antics, i modificant ço que fos convenient, però seguint l'esperit litúrgic de Roma que era ja el resultant i la síntesi de diferents Esglésies. Per altra part, hauria estat impossible armonitzar tantes pràctiques mutuament contraposades, com s'haurien volgut imposar, s'hi s'hagués adoptat el criteri de aquells prelats. Convenia a més tancar aviat el Concili. Per, fi en la XXV sessió es decidí enviar al Papa les actes relatives a la reforma dels llibres litúrgics, i demanar-li que's cuidés de publicar les edicions tan esperades.

En les biblioteques de Roma, hi havia preciosíssimes col·leccions de llibres litúrgics antics. Comissions nombrades successivament per diferents Papes, els estudiaren, i prepararen les edicions que ara tenim, modificades en alguns indrets per reformes posteriors, com l'introducció de noves festes en el missal i el breviari i, sobre tot, el nou arranjament del salteri, fet per Pius X.

Aquests llibres foren publicats: el breviari (1568) i el missal (1570), per Sant Pius V; el martirologi (1584) per Gregori XIII; l'autor de l'última reforma del calendari; el pontifical (1596) i el cerimonial de bisbes (1600) per Climent VIII; el ritual (1614) per Pau-

lus V. L'última edició de cada un d'aquests llibres i de la col·lecció autèntica de decrets de la Sagrada Congregació de Ritus, que en 1588 creà Sixte V, formen el *corpus iuris* de tota la Litúrgia.

Els cants del celebrant i del diaca es troben en el missal; en el ritual, els de les exequies i de les processons; en el pontifical, els que allí corresponen; els cants dels altres textos, en llibres especials: *Kirial* (diferents melodies de les parts invariables de la Missa); *gradual* (cants de les parts variables de les Misses); *antifonari* (cants de les Hores canòniques, excepte els de les matines no editats encara per la comissió vaticana). Publicats (1905-1912) per Pius X, són la execució pràctica de la reforma del cant gregorià, preparada per l'escola benedictina de Solesmes.

En el Concili Tridentí, dins les congregacions que preparaven els decrets sobre la Missa, es proposà prohibir absolutament la música durant la celebració dels sants misteris. Mes la gran majoria dels bisbes la defensà com molt avinent per a fomentar la pietat. El Concili s'acomentà en prohibir, tant en l'orga, com en el cant tota música que tingués quelcom de impur i de lasciu. S'ignora que es parlés durant el Concili de reformar els cants dels llibres litúrgics. Però fora del Concili, no mancaven músics que desitjaven una correcció de les melodies gregorianes. Volien modificar-les per a a posar-les d'acord amb les lleis de l'època sobre l'accent i la quantitat de les síl·labes, i escursar-les, principalment amb la supressió de neumes. Arrivaren a convèncer a Gregori XIII de la conveniència d'aquesta reforma, que fou encomanada pel Papa a Palestrina i a un altre compositor de la capella papal, anomenat Zoilo. Una memòria en contra, escrita al Papa pel musicòleg Ferràn de las Infantas, el qual després hi feu intervenir a Felip II, deturà l'obra de destrucció, empresa pel genial autor de la Missa del Papa Marcel i per son company. Però després de la mort d'aquest correctors i accentuant encara més les llurs mutilacions, es publicaren llibres de chor que portaren la completa decadència del cant gregorià; perquè altres editors seguiren la pendent amb resultats sempre més llastimosos, tant, que semblà una gran restauració del cant gregorià la reedició feta a Ratisbona dels llibres de cant publicats després de Palestrina. Però l'escola de Solesmes, havia trobat el veritable camí de la restauració que fou acceptat per Lleó XIII, i, després, seguit amb tot son entusiasme per Pius X.

ELS ACTES DEL CULTE LITURGIC

L'Ofici diví. — Sant Benet, que gairebé n'es son regulador en Occident, l'anomenava *Opus Dei*, l'obra de Deu; també se n'es dit *curs diví*, i *pregaria canònica*, *hores canòniques*, ço es, oració distribuïda en diferents hores del dia, i feta segons lleis establertes. L'Ofici diví es cantat íntegrament en les catedrals i col·legiades i en el chor de les ordres monàstiques i mendicants. Antigament hi prenia part el poble. I àdhuc, ara, sempre que els ministres de Deu el resen privadament, ho fan en nom dels fidels i a utilitat de tota l'Església.

El curs diví es la santificació de la nit i el dia. La nit té un doble ofici les *vigílies nocturnes* que ara anomenem *matines* i les *laudes*, lloances a l'hora de l'alba. El dia es distribuït en cinc parts, de tres en tres hores, segons la divisió greco-romana del dia; *prima*, a las sis del matí; *tercia*, a les nou; *sexta*, al mig dia; *nona*, a les tres de la tarda; *vespres*, a les sis; s'hi afegeixen les *completes* ans d'anar al repòs. Per a major comoditat, s'agrupen, àdhuc en els monastirs, algunes d'aquestes hores canòniques i es resen seguides. Les matines, generalment, s'avencen a la tarda anterior; en les ordres monàstiques es canten a la matinada; els cartoixos i els caputxins a la mitja nit. Totes elles consten de salms, lectures i oracions. Les vigílies nocturnes tenien per objecte fer santificar per la pregaria i les piadoses lectures, les tres primeres vetlles de la nit; per ço, fòra dels dies més senzills, les matines son encara dividides en tres nocturns. Això ho poden observar els fidels en les matines de la nit de Nadal, en les del Dijous Sant a la tarda i de la vigília dels Morts, que son els dies en que el poble encara hi pren part. Les laudes son com un remerciament al Senyor per sa misericòrdia en treure'ns de les tenebres; i, principalment en les dominiques, recorden la resurrecció de Jesús.

La Santa Missa. — A més de *litúrgia*, se'n ha dit *fracció del pa*, *ofrena*, *acció de gràcies* o *eucaristia*, *benedicció*, *sacrifici nou*, *sacrifici diví*, *cena del Senyor*, *solemnitat assemblea* o *sinaxi*. Missa vol dir comiat; *missa catechumenorum* volia dir el comiat que es donava als catecumens, després de l'Evangeli, ans de començar propiament el Sant Sacrifici; amb el temps aquesta expressió arribà a significar el conjunt de cants

lectures i pregaries que es feien abans del comiat; *missa fidelium* comiat que's dona als fidels, dient: *Ite, missa est*, aneu, es el comiat, al finir el Saeffici, passà a significar tots els ritus i ceremonies a que únicament podien assistir els fidels.

La missa dels catecumens es semblant a una hora canònica, i es creu que d'ella sortiren les matines. Era la part instructiva de la Missa que servia per a la formació cristiana dels que es preparaven al baptisme, i, alhora per a completar la que ja posseïen els fidels. La més semblant al servei litúrgic de les sinagogues, on començaren els apòstols a congregar els seguidors de Crist. En la seva forma primitiva, constava únicament de l'oració col·lecta, dita així perquè es resava tan bon punt el poble s'era reunit, i salms cantats entre les lectures de l'Antic i el Nou Testament, les quals eren comentades en una homília pel president de l'Assamblea. La primera part de la funció al matí del Dicendres Sant s'assembla en la seva senzillesa a aquesta primitiva forma. Després s'introduí la pregaria lletànica amb la fórmula *Kyrie eleison*; i, quan es donà solemnitat a l'entrada del celebrant, es començava amb el cant de l'introit; el *Gloria in excelsis*, passà de l'Ofivi diví a la Missa, i el Credo s'introduí molt més tard, procedent d'altres funcions litúrgiques, en particular del Baptisme. Actualment consta d'una preparació: *asperges* (aspersió de l'aigua beneïta, els diumenges, a la Missa solemne) i *pregaries al peu de l'altar*, antífona amb un salm i confessió general; i de *introit*, *kiries*, *glòria*, que es suprimeix en les Misses de penitència, *col·lecta*, *epistola*, *gradual*, *evangeli*, *homília*, en les principals Misses i *professió de fe*, en els diumenges, festes de precepte i altres dies assenyalats.

La missa dels fidels, comprèn: l'*ofertori* (preparació i ofrena del pa i del vi), *consagració* (pregaria eucarística o de acció de gracies, dins la qual es consagra el pa i el vi) i *comunió* (participació real de la víctima). Antigament tots els assistents, celebrant, ministres i fidels, feien la llur ofrena. Els ministres separaven el pa i el vi que era menester per a la comunió de tots els presents, i sobre aquests dons, el celebrant deia l'oració secreta, així anomenada perquè es resava en veu baixa. Mentre duraven aquestes ceremonies, es cantava un salm, del qual n'ha vingut el cant d'uns versets que s'anomenen ofertori: Segons les rúbriques d'ara, el sacerdot, ajudat del diaca i subdiaca, *prepara la materia del sacrifici i la ofereix* amb unes

oracions particulars que procedeixen de l'antiga Litúrgia moçàràbiga. Al beneir les gotes d'aigua que es posen dins del vi, resa una oració que's troba, explicant el misteri de l'unió de les dues naturales en Jesús, el dia de Nadal, en el llibre més antic de la Litúrgia romana. Després *incensa la ofrena i l'altar, es renta les mans* (acció que, a més de la seva utilitat material, significa la puresa d'ànima que vol tenir el sacerdot), i resa l'oració *secreta*, aixecant la veu quan en diu les últimes paraules, per tal que el chor o el poble contestin, *Amen*.

La consagració comença amb el *prefaci*, el qual, després de canviades algunes salutacions entre el sacerdot i el poble, desenrotlla un tema d'acció de gracies que propiament no s'acabarà fins a la doxologia que serà contestada igualment pel chor o el poble. Dintre d'aquesta llarga i solemne pregaria eucarística, hi ha el cant del *Sanctus*; *pregaries per a l'iglesia militant* (especialment per al Papa, el bisbe, els que s'han encomanat a les oracions del sacerdot i per a tots els que assisteixen a la Missa); *unió amb l'Iglesia triomfant* (devota recordança de la Verge Santíssima i de vintiquatre Sants, dotze apòstols i dotze màrtirs populars a Roma, que ens fan pensar amb els vintiquatre ancians, que el deixeble veié davant del trono de Deu i de l'altar de l'Anyell). El sacerdot posa les mans damunt l'oblata i demana que sia acceptat, i es realitzi la transubstanciació. Recorda la cena de Jesús, i diu les *paraules de la consagració* del pa i del vi, que transformen aquestes substancies en el Cos i la Sang de Nostre Senyor; la *elevació* consisteix en presentar cada substancia consagrada a la adoració dels fidels. Segueixen unes pregaries amb les quals s'ofereixen a Deu el mateix Cos i la Sang mateixa, que foren donats damunt la creu per a remissió dels pecats. Es diu una oració o *memento* per a l'Iglesia purgativa, i es renova l'unió amb l'Iglesia triomfant, amb el record d'altres màrtirs i d'algunes santes, i acaba la pregaria eucarística amb una doxologia en honor de la Santíssima Trinitat i una petita elevació de l'Hostia i el Cálzer, que abans era la principal.

Es prepara la Comunió: de primer, amb el cant del *Pater Noster*, en el qual el sacerdot demana per a les necessitats de tots els presents; en particular el pa substanciós de l'ànima; després amb la *fracció* del pa, el cant de l'*Agnus Dei*, l'*òscul de pau*, unes pregaries particulars per al sacerdot i el *Domine non sum dignus*. El moment més na-

tural per a la comunió dels fidels es després de la del sacerdot. El cant de la *comunió* es el vestigi del salm que era cantat mentre els fidels combregaven. És una acció de gràcies la pregaria anomenada *post-comunió*.

Ens hem referit a la Missa solemne i amb cant, perquè aquesta es la típica. La Missa resada no es més que una reducció d'ella. El Sant Sacrifici de l'altar es el centre de tot el culte litúrgic. Alguns dels altres Sagraments es celebren relacionats amb ell. Abans això succeïa en tots. I es com el cor de les Hores canòniques que el preparen fins a tercia, i en son un ressó fins a completes. Amb aquests actes litúrgics, l'Església tributa a Deu el culte que li es degut, santificant el temps, les hores del dia, les setmanes i els anys. Alguns textos, majorment en la Missa, son sempre els mateixos. Els altres varien d'un dia a l'altre. Els cent cinquanta salms davidics es distribueixen per tots els dies de la setmana, de manera que es resen tots, del diumenge al dissabte. Una part principal de tots els llibres de la Bíblia, excepte el salteri que es canta, es llegeix en el decurs de un any. En la Missa, les parts variables, son: l'introït, el gradual, l'ofertori i el verset de la comunió (cants); la col·lecta, la secreta, el prefaci, i la post-comunió (pregaries); i la epístola i l'evangeli (lectures). Els textos s'escolleixen segons el temple o el misteri que's celebra.

L'any litúrgic. — En la seva integritat, un any litúrgic, reproduceix i renova dins el culte catòlic tota la vida de la humanitat sobrenaturalitzada, tota l'història dels segles en la llur relació amb la vinguda del Messies, centre de les dues edats en que's divideix el món. L'*advent*, representa l'espectació messiànica, nascuda en el mateix paradís terrenal i conservada de generació en generació fins als dies que la Verge Maria esperava el naixement de son Fill. Tota la vida de Jesús, començant en son *nadal* i la seva *epifania*, seguint la seva predicació en obres i en paraules del regne de Deu, *septuagèsima* i *quaresma*, arribant al punt principal en la mort i resurrecció que ens redimiren, *passió* i *pascua*, i glotificant-se en la seva ascensió al cel, es renova litúrgicament en diferents solemnitats agrupades per estacions religioses. La vida del cos místic de Jesús, l'Església catòlica, de des la seva constitució amb la vinguda de l'Esperit Sant fins a la consumació dels segles, la trobem figurada en la festa de *pen-*

tecostés i en els *diumenges* que la segueixen. L'última dominica després de pentecostés representa les darreries de l'Església i de l'humanitat, i es el final de l'any litúrgic. Reflexe d'aquestes festes del Senyor son les de la Verge i dels Sants, en les quals es completa l'instrucció religiosa, i es dona culte a les virtuts dels que imitaren la vida del Diví Mestre. La Mare de Deu té un cercle de festes semblants a les de son Fill: *puríssima concepció*, *nativitat*, *anunciació*, *purificació*, *els set dolors* i *assumpció*; Sant Joan Baptista, té dues festes: *la nativitat* i *el martiri*; altres com Sant Pau i Sant Agustí, una de la *conversió*, *nativitat* segons l'esperit, i una altra de la seva *mort*; de Sant Pere es celebra, a més de la commemoració del seu martiri, la seva *càtedra* o episcopat a Antioquia i a Roma. De algun altre, com per exemple, de Sant Ambrós es commemora el dia de la seva *ordenació episcopal*. De molts d'altres, el dia de la *traslació de les relíquies*. Vers la fi de l'any litúrgic, es celebra la festa de *tots-sants* i la *commemoració de tots els fidels difunts*.

Sagraments i benediccions. — Tres actes litúrgics comprenia antigament la santificació de una ànima i la seva entrada al gremi de l'Església: el *Baptisme* que li esborrava tots els pecats, l'original i el que havia comès per culpa pròpia, li imprimia per sempre més el caràcter de cristià i li obría les portes del cel; la *Confirmació* que li aplicava una comunicació més abundosa de l'Esperit Sant, li imprimia un nou caràcter de cristià que la feia més semblant a Jesús, i enrobustia la seva fe; i, en tercer lloc, la primera comunió de la *Eucaristia* que la feia participar de la mateixa font de la vida divina. Eren els tres sagraments que rebia en una mateixa solemnitat, generalment en la nit de Pascua. Hi havia a més la reconciliació dels pecadors públics i la absolució de les culpes confessades privadament, que constituïen el Sagrament de la *Penitència*; i la *Extremunció* que esborrava les relíquies dels pecats als qui es trobaven en perill de mort, i podia restituir-los la salut. Els altres dos sagraments eren per a constituir en estat als cristians. L'*Ordre sagrat* que als escollits els consagrava ministres del Senyor, i el *Matrimoni* que santificava l'unió dels qui es casaven, amb l'infusió de les gràcies pròpies de llur estat.

No ha variat l'essència de cada un d'aquests sagraments, i en

les llurs cerimònies han conservat ço que tenia més significació. Els catecúmens es preparaven durant tota la Quaresma per tal de rebre el baptisme per Pascua. Les cerimònies que llavors es practicaven en diferents dies ara es troben reunides, i precedeixen immediatament al Baptisme. Son aquestes: *interrogatori*, *exsufiació*, un *exorcisme*, el *senyal de la creu* en el front i en el pit, *imposició de mans*, ritu de la *sal*; per segona vegada, *exorcisme*, *senyal de la creu* i *imposició de mans*; processó a les *fonts baptismals*; recitació del *simbol de fe* i de l'*oració dominical*; nou *exorcisme*, *obertura* dels sentits espirituals; *triple renúncia a Satanàs*; *unció* en el pit i en l'espatlla amb oli dels catecúmens; i *triple professió de fe*. Després del Baptisme, segueix l'*unció amb crisma*, es posa la *caputxa blanca* que significa la puresa d'ànima i el *ciri encès* que inculca la vigilància i la fidelitat.

L'*Extremunció* dels sentits corporals es dona amb cerimònies substancialment iguals a les antigues pràctiques. En el Ritual romà, a aquest Sagrament segueixen les oracions per a les visites als malalts i la *recomanació de l'ànima*. A continuació, s'hi troben les *exequies* o sia els textos i les cerimònies de l'enterrament, i l'*Ofici de difunts*. Segons l'ordre romà, arribats a la casa el sacerdot i sos acompanyants, es canta el *De profundis*, davant del cadavre; després, al cant de *Miserere*, es portat com en processó al temple parroquial; allí, amb el *Subvenite*, es demana als Sants que surtin a l'encontre de la seva ànima; seguidament, si res ho impedeix, es resen matines i laudes de l'Ofici de difunts; en acabat, es celebra la Missa de *Requiem*, i a continuació, es canta una solemne absolta; el cadavre es portat al sepulcre, acompanyat de l'incomparable melodia de l'*In paradissum deducant te Angeli*, al paradís et portin els Angels; avans de enterrar-lo, es canta el *Benedictus* amb l'antífona *Ego sum resurrectio*; Jo so la resurrecció i la vida..., i es diu l'última oració.

Tot té un sentit de benedicció en les cerimònies exequials. Per ço es repeteixen les aspersions de l'aigua beneïda i les incensacions. Després del Sagrament del Matrimoni, que també és una benedicció, el Ritual en conté d'altres per a diferents objectes, els uns de utilitat material, com una casa, una nau, els camps, els fruits, el pa, etc., els altres de us sagrat, com l'aigua, que pot ésser beneïda per tot sacerdot; els ornaments litúrgics, els vasos sagrats, les imatges de Nostre Senyor, i dels Sants, un temple, un cementiri, etc., que no més poden ésser

benefits pel bisbe o per un sacerdot que en tingui facultat. Conté, a més, el Ritual les fórmules i els cants de les principals *processons*, de la Candelera, Diumenge de Rams, rogatives, Corpus, per a demanar la pluja, la serenor, en temps de peste, de guerra, etc., i i per últim, un llarg *exorcisme* per a els posseïts del dimoni.

En el Pontifical, hi ha els Sagraments i les benediccions reservades al bisbe: la Confirmació, cerimònia relativament senzilla; l'Ordre sagrat, i la *consagració de una Iglesia*, i la *benedicció dels Sants Olis*, cerimònies esplèndides, de les més importants de la Litúrgia. Conté, també, la *benedicció de un abat*, de un *rei*, una *reina*, un *emperador*, un *nou soldat*, dels ornaments litúrgics, dels vasos sagrats, i els rituals per a la *celebració de un sínode*, per a donar la *excomunió*, i per a fer la *visita a les parroquies*.

APLICACIONS

Valors espirituals de la Litúrgia. — El *liturgisme*, una de les principals formes de l'apostolat cristià en les nacions de més activitats religioses, iniciat a Catalunya amb la celebració del Congrés de Montserrat, es proposa, segons les normes donades per la santedat de Benet XV, « difondre entre els fidels l'exacta coneixença de la Litúrgia, adollar dins el cor llur la sacra savoria de les fórmules, dels ritus, dels cants; i atreure'ls a la participació activa dels Sants Misteris i de les festes eclesiàstiques », bo i promovent « altres metodes de sana i profunda pietat cristiana aprovats i inculcats pels Summes Pontífecs ».

El Papa, Pius X, al començament de son fecundíssim pontificat, senyalà aquesta *participació del poble* en els actes litúrgics com la primera i insubstituïble font de l'esperit cristià, que ell volia restaurar en el món actual. Puix, com havia definit el Papa Sixte V, l'organitzador en els temps moderns de la vida constitucional de l'Iglesia romana, « els sagrats ritus i cerimònies, que, del Sant Esperit inspirada per tradició i disciplina apostòlica usa l'Iglesia en l'administració dels Sagraments, en els Divins Oficis i en tot el culte de Deu i dels Sants, contenen una *gran ensenyansa pel poble* i una vera confessió de la fe, revelen la magestat de les coses sagrades, aviven la mediació dels més alts misteris i amb el foc de la devoció inflamen els cors ».

El valor pedagògic de la Litúrgia, amb molta insistència en aquests últims anys, ha sigut ponderat per eminents professors d'esperit pràctic. Un d'ells, Godofré Kurth, ha escrit. « De totes les formes en que pot revestir-se la ensenyança de la religió, la Litúrgia es la més eficaç, perquè es la més interessant, la més dramàtica, la més conforme a las aspiracions del cor i a les necessitats de l'intel·ligència... Restituir als fidels en la intel·ligència i, per tant, en l'amor dels misteris que's celebren en l'altar; posar altra volta en llurs mans el Missal que ha sigut substituït per tants llibres de devoció, vulgars i mediocres; convidar-los a renovar llur ofici de cooperadors dels ministres que celebren... veus-aquí la veritable manera d'ensenyar la religió ».

Però potser ningú, com el nostre doctor Torras, ha parlat tant intensament de les fortes eficacies que pugui tenir la pràctica de la Litúrgia cristiana. « Tot el que pertany a la vida sobrenatural, deia el bisbe en la seva càtedra de Montserrat, la Litúrgia ho infundeix a l'esperit, *il·luminant l'enteniment i encenent el cor*. No amb disputes humanes, sino amb infusions divines... Necessaries són les disputes dels doctors, perquè s'han de dissipar els errors i les heretgies; necessaria es la filosofia per a il·luminar els enteniments i fortificar la raó; però la edificació del poble cristià es deu a la sagrada Litúrgia. La Litúrgia ha fet l'Europa, com ha fet tots els pobles cristians, perquè es la força plàstica del cristianisme ».

IMPRIMATUR

Barcinone, 19, maí, 1916.

IUSTINUS GUITART
Vic. Gen.

Amb intent de suplir semblant deficiència, de crear i estendre tant com sigui possible aquell ambient, ve la *Col·lecció popular dels coneixements indispensables*, que es publicarà sots el títol de MNERVA i en condicions materials que la posin a l'abast de totes les fortunes, puix cada obra, formant un llibret de trentadugues pàgines, amb les il·lustracions que requereixi el text, ja intercalades, ja en làmina solta sobre paper mat, serà venuda al preu ínfim de trentacinc cèntims.

De les materies variadíssimes que es contindràn en aquesta *Col·lecció dels coneixements indispensables* i de l'autoritat dels autors als quals se n'encomana la redacció, en donarà idea el detall de les obres que tenim publicades, en premsa i en preparació.

PUBLICADES

1. — OCEANOGRÀFIA, per JOSEP MALUQUER, Enginyer, Secretari de la Junta de Ciències Naturals de Barcelona.
2. — RESUM DE GEOGRÀFIA D'EUROPA, per JOAN PALAU I VERA, Doctor en Filosofia i Lletres.
3. — NOCIONS DE LITURGIA CRISTIANA, per J. TARRÉ, prevere.

EN PREMSA

4. — EL RADI I LA RADIOLOGIA, per ESTEVE TERRADES, Membre de l'Institut.
5. — RESUM D'ASTRONOMIA, per E. FONTSERÉ, Professor a la Facultat de Ciències de Barcelona.
6. — LA PREHISTORIA, per P. BOSCH GIMPERA, Professor a la Facultat de Filosofia i Lletres de Barcelona.
7. — RESUM DE LITERATURA LLATINA, per CARLES RIBA, Doctor en Filosofia i Lletres.
8. — LES MALALTIES DE LA MENT, per J. ALSINA I MELIS, Director del Manicomi provincial de Barcelona.
9. — UNA VISITA AL MUSEU DE BARCELONA, per J. FOLCH I TORRES, Bibliotecari del Museu.

EN PREPARACIÓ

- HIGIENE DE L'ALIMENTACIÓ, per J. TORROELLA, Dr. en Medicina.
- RESUM D'ANATOMIA I FISILOGIA HUMANES, per A. PI I SUÑER,
Membre de l'Institut.
- LES FRASES FAMOSES, per LLUIS SEGALÀ I ESTALELLA, Membre de
l'Institut.
- LES DOCTRINES SOCIALISTES CONTEMPORANIES, per MIQUEL
VIDAL I GUARDIOLA, Professor a l'Escola de Funcionaris.
- LES DOCTRINES NACIONALISTES CONTEMPORANIES, per MA-
NUEL REVENTÓS, Professor a l'Escola de Funcionaris.
- MANUAL D'ELECTRICITAT, per RAFAEL CAMPALANS, professor a l'Es-
cola d'Agricultura.
- LA PEDAGOGIA EN LES ARTS DEL DIBUIX, per FRANCESC GALI,
Director de l'Escola dels Bells Oficis.
- RESUM D'ARQUEOLOGIA CRISTIANA, per JOSEP GUDIOL, prevere,
Conservador del Museu diocesà de Vich.
- COM S'ORDENA I CATALOGA UNA BIBLIOTECA, per JORDI Ru-
bió, Director de la Biblioteca de Catalunya.
- INTRODUCCIÓ A LA FILOSOFIA, per EUGENI D'ORS, Membre de
l'Institut.
- HISTORIA DE LA MUSICA, per J. PENA, Director de l'Associació
Wagneriana de Barcelona.
- HISTORIA DE LA POESIA CATALANA, per JAUME MASSÓ I TORRENTS,
Membre de l'Institut.
- RESUM DE BOTANICA, pel P. BARNOLA, S. J.
& . & . & .